

Konrad Rokicki

Opis zagadnienia

24 lutego 1953 r. w warszawskim więzieniu przy ul. Rakowieckiej powieszony został generał August Emil Fieldorf ps. „Nil” – żołnierz Wojska Polskiego, uczestnik konspiracji wojskowej w okresie II wojny światowej, organizator i dowódca Kierownictwa Dywersji Komendy Głównej Armii Krajowej (Kedywu).

Wydarzenie to było następstwem kary śmierci, na którą „Nil” został skazany w procesie politycznym przez „wymiar sprawiedliwości” stalinowskiej Polski. Wyrok na Fieldorfa został wydany przez tzw. „sekcję tajną” Sądu Wojewódzkiego dla m. st. Warszawy 16 kwietnia 1952 r., a później – w związku z odwołaniem – został zatwierdzony przez „sekcję tajną” Sądu Najwyższego. Na posiedzeniu SN, które odbyło się 20 października 1952 r. w składzie sędziowskim znaleźli się Emil Merz (1897-1972), Gustaw Auscaler (1917-1965) oraz Igor Andrejew (1915-1995).

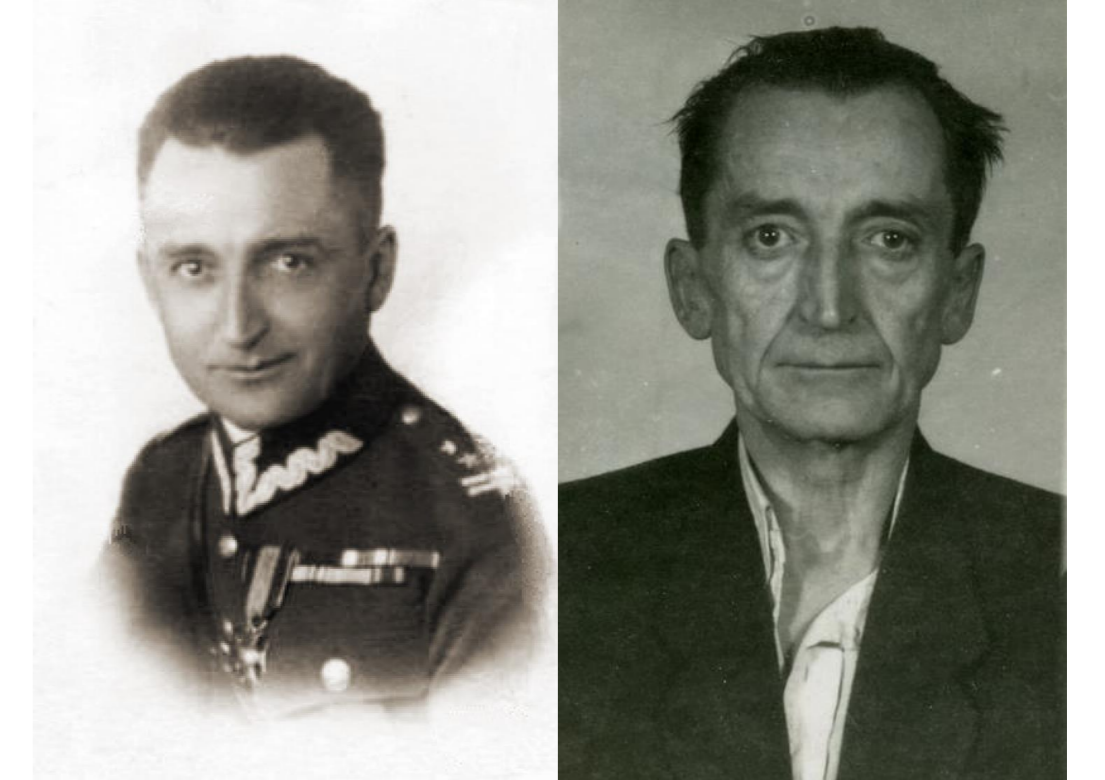
Udział tego ostatniego w utrzymaniu wyroku śmierci na „Nila” jest zagadnieniem o tyle interesującym, że jako jedyny dożył on czasów III Rzeczypospolitej, a także publicznie skomentował swój udział w tym zbrodnym procesie. Andrejew – wówczas już ceniony i rozpoznawalny emerytowany profesor i wykładowca prawa karnego na Uniwersytecie Warszawskim – w 1990 r. tłumaczył się m.in. swoim niezaangażowaniem w pracę w sądownictwie (orzekał rzadko, jako że był sędzią delegowanym z Ministerstwa Sprawiedliwości), zaufaniem do bardziej doświadczonych kolegów-sędziów, a także świadomością, iż jego ewentualny sprzeciw przeciwko podtrzymaniu wyroku nie zmieniłby nic.

Na podstawie materiału źródłowego można stwierdzić, iż najprawdopodobniej przyszły uczonej nie minął się z prawdą w tym wymiarze, że był najmniej doświadczonym „stalinowskim” sędzią. Sprawa Fieldorfa była prawdopodobnie jedyną sprawą polityczną tej rangi, w której brał udział. Niektóre głosy w dyskusji, która w 1989 r. wywołała poruszenie w prawniczym świecie akademickim, sugerowały, iż Andrejew był w zasadzie wyłącznie narzędziem maszyny komunistycznego bezprawia. Skoro była to pojedyncza sprawa, to nawet przypadkowym.

Ale czy, abstrahując od innych wymiarów tego zagadnienia, rzeczywiście można mówić tu o przypadku?

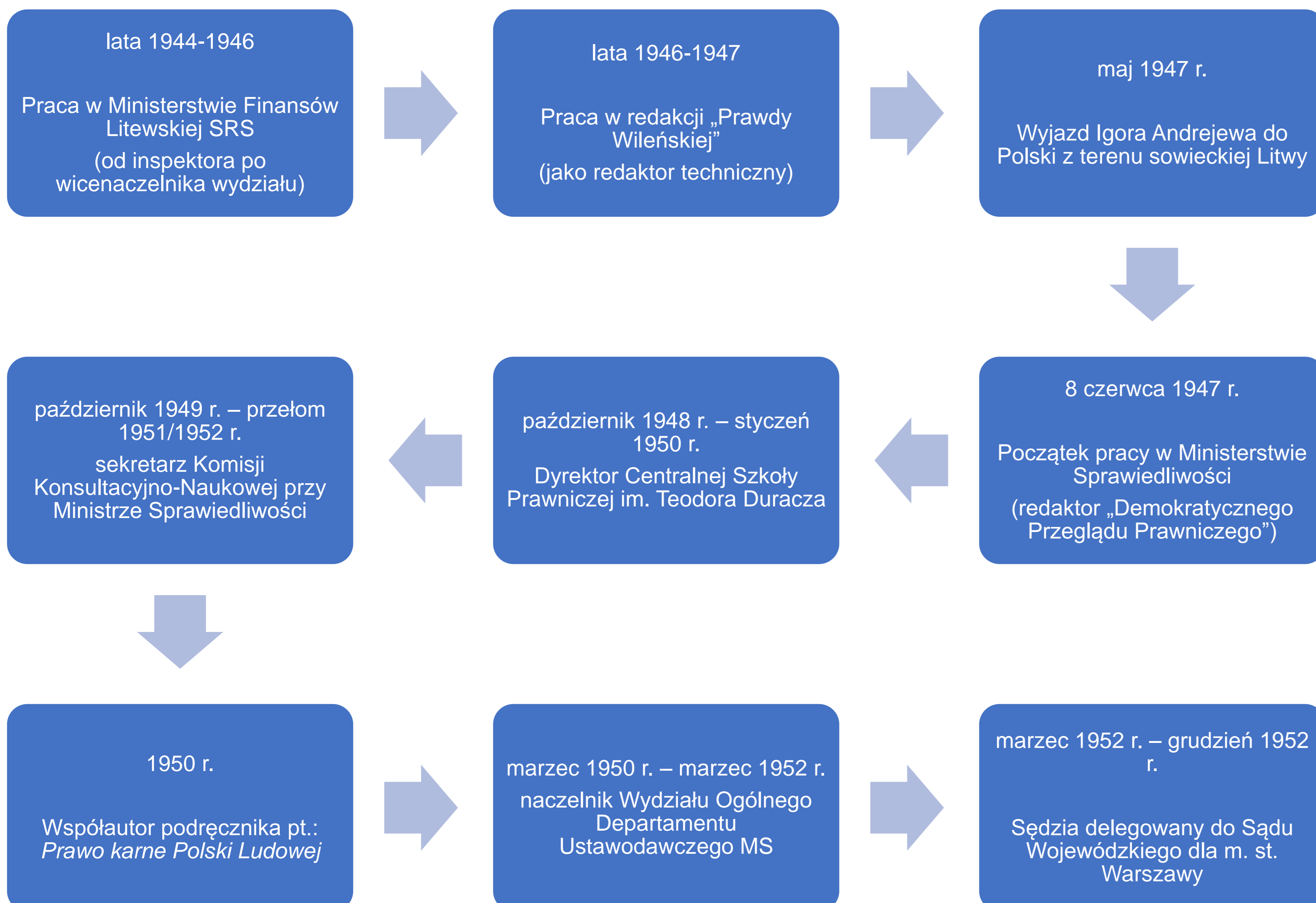
Igor Andrejew w 1947 r. (po lewej) oraz ok. 1971 r. (po prawej).

August Emil Fieldorf w mundurze wojskowym (po lewej) oraz po aresztowaniu przez funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w 1950 r. (po prawej)

Dane i wyniki

Konieczną do odpowiedzi na pytanie główne jest analiza wcześniejszej kariery Igora Andrejewa, która doprowadziła go do składu sędziowskiego w sprawie generała „Nila”. Przyszły profesor wychowywał się na Wileńszczyźnie, z której wyjechał dopiero w 1947 r. Będąc synem zamordowanego przez bolszewików przedwojennego adwokata, Pawła Andrejewa (1887-1942), przez cały okres życia w powojennym Związku Sowieckim miał podstawy, by czuć się niepewnie. Nie przeszkodziło mu to jednak w rozwoju kariery urzędniczej w aparacie sowieckiej Litwy. Porzucił jednak tę pracę na rzecz gorzej płatnej pracy w gazecie, najpewniej mając już w planach wyjazd do Polski.

Po przyjeździe do Polski widoczny jest szybki rozwój kariery administracyjnej przyszłego uczonego (która była równoległa do pracy naukowej, od 1948 r. na Uniwersytecie Warszawskim).

Objęcie pierwszego stanowiska o stosunkowo niewielkim znaczeniu i przejęcie kierownictwa nad „prestigious” Centralną Szkołą Prawniczą dzieli zaledwie rok. Wynika to, jak się zdaje, nie tylko z braków kadr kierowniczych w resorcie, ale także z – widocznych w całym życiu Andrejewa – ambicji przyszłego uczonego. Jest to widoczne po kolejnych awansach, a także publikacji „głównego”, „postępowego” podręcznika do prawa karnego, którego Andrejew był współautorem.

Jak widać po analizie przebiegu kariery Andrejewa, trafił on dość szybko do grona elity resortu. O ile więc uprawnionym wydaje się stwierdzenie, że wybór Andrejewa do składu sędziowskiego w sprawie „Nila” mógł mieć charakter przypadkowy (gdyż np. brakowało innych sędziów w danej chwili), o tyle do grona „zaufanych kandydatów do sądenia” Andrejew trafił w wyniku własnej, konsekwentnej pracy w stalinowskim aparacie państwowym.

Co za tym idzie, przypadkowość udziału Andrejewa w wydaniu wyroku jest tylko częściowa – w znacznej mierze jest zaś konsekwencją jego wcześniejszych działań.

Metodologia

Analiza biograficzna kariery administracyjnej Andrejewa miała miejsce w oparciu o materiały archiwalne zgromadzone w archiwach polskich (AAN) oraz litewskich (LCVA, LYA).

O autorze

Konrad Rokicki – doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego (dyscyplina: nauki prawne), absolwent historii na Wydziale Historii UW, student prawa w ramach Kolegium MISH UW. Zainteresowania badawcze: historia polityczna i społeczna państw komunistycznych Europy Środkowo-Wschodniej, historia prawa w XX w.

Bibliografia

- Archiwum Akt Nowych, zespół „Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie, 1944-2001.
- Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (LCVA) – fond „Ministerstwo Sprawiedliwości LSRS”.
- Vilniaus Regioninis Valstybės Archyvas (VRVA) – fond „<<Prawda Wileńska” – redakcja”.